

ปัญหาความบกพร่องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

กรณีการดำเนินคดีโดยผู้เสียหาย¹

รัตติยากร ทวีสุข²

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาถือเป็นกุญแจดอกแรกในการไขประตูเพื่อนำไปสู่จุดเริ่มต้นและจุดจบของปัญหาและความสำเร็จได้ หากผู้มีอำนาจใช้กฎหมายใช้สิทธินั้นให้เกิดประโยชน์สูงสุด กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีเป้าหมายให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพด้านการควบคุม ระงับ และปราบปรามอาชญากรรมเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยรวม และในขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนด้วย เพราะกฎหมายอาญามีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการรักษาความสงบเรียบร้อย จัดระเบียบของสังคมให้มีความมั่นคงภายในรัฐ โดยมีมาตรการบังคับ คือ การลงโทษผู้กระทำความผิดอันก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยภายในสังคม ดังนี้ การกระทำความผิดทางอาญาซึ่งแม้การกระทำความผิดอาญาบางอย่างนั้นจะได้กระทำต่อบุคคลโดยตรงให้ได้รับความเสียหายเฉพาะตัวก็ตาม แต่ในการกระทำความผิดอาญาดังกล่าวก็ยังถือได้ว่าส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวมเช่นกัน แม้กฎหมายจะให้อำนาจผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญาได้เองโดยลำพัง แต่หากผู้เสียหายใช้อำนาจที่มีอยู่ในการดำเนินคดีไปทางที่ไม่ถูกต้อง ย่อมส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและอาจเกิดความบกพร่องในกระบวนการยุติธรรมได้

อนึ่ง กระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะเกิดประสิทธิภาพสูงสุดขึ้นอยู่กับกฎหมายที่ใช้ในปัจจุบัน และผู้ใช้กฎหมาย แต่ในปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมยังมีความบกพร่องบางประการและบทบัญญัติกฎหมายยังมีส่วนที่ไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ส่งผลให้กระบวนการยุติธรรมไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรและไม่เกิดความเป็นธรรม อีกทั้งยังสร้างความเดือดร้อนให้กับสังคมและประชาชนเป็นอย่างมากเนื่องมาจากปัญหาดังกล่าวต่อไปนี้

1. ปัญหาผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายในคดีความผิดอาญาแผ่นดิน โดยไม่มีผู้มีอำนาจจัดการแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5 (2) และพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีเนื่องจากบทบัญญัติกฎหมายที่ใช้ในปัจจุบันมีความล้าหลังและแข็งกระด้าง ไม่มีความยืดหยุ่น จากการกำหนดตัวบุคคลโดยเฉพาะเจาะจงที่มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย กรณีที่ผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการเองได้ มีอำนาจฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดแทนผู้เสียหาย หากเห็นว่าการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐล่าช้าหรือพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี แต่หากผู้เสียหายไม่มีบุคคลที่กฎหมายกำหนดเป็นการเฉพาะ สิทธิและอำนาจของผู้มีอำนาจจัดการแทนก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ ดังนี้ จะไม่

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่องปัญหาความบกพร่องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กรณีการดำเนินคดีโดยผู้เสียหาย โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาคือรองศาสตราจารย์ ดร. ธาตุกร ศิริยุทธ์วัฒนา และคณะกรรมการสอบ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชรินทร์ เทพสุเมธานนท์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พรพรหม อินทรมพรรย์

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนกลาง) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ เพราะ ผู้กระทำความผิดไม่ได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล ดังนั้น กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมจะต้องเร่งหาทางออก ในกรณีที่ผู้เสียหายไม่มีผู้มีอำนาจจัดการแทนตาม มาตรา 5 (2) ที่กฎหมายระบุไว้โดยเฉพาะ ได้แก่ ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา และพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี จึงเห็นควรให้นำระบบกฎหมายของประเทศอังกฤษ ซึ่งใช้วิธีการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน มาปรับปรุงให้เหมาะสมกับประเทศไทย โดยการให้อำนาจประชาชนทั่วไปสามารถฟ้องคดีได้อย่างประเทศอังกฤษหรือทำการแก้ไขกฎหมายเพิ่มเติมด้วยการนำหลักกฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยเรื่องมรดกตามมาตรา 1629 มาปรับใช้เพราะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้เสียหาย เพื่อแก้ไขข้อจำกัดเกี่ยวกับผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายในคดีอาญา และสามารถต่อสู้คดีแทนผู้เสียหายได้ถึงแก่ความตายได้ ซึ่งจะส่งผลให้คดีอาญามีทางออกและกระบวนการยุติธรรมสามารถอำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียหายได้

2. ปัญหาการดำเนินคดีของผู้เสียหายที่ซ้ำซ้อนเพื่อกลั่นแกล้งจำเลยโดยไม่สุจริต ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 กฎหมายให้อำนาจศาลในการยกฟ้องกรณีที่โจทก์ใช้สิทธิฟ้องคดีโดยไม่สุจริตหรือ โดยบิดเบือนข้อเท็จจริงเพื่อกลั่นแกล้งหรือเอาเปรียบจำเลยหรือโดยมุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าประโยชน์ที่พึงได้โดยชอบและห้ามไม่ให้โจทก์นำคดีในเรื่องเดิมมาฟ้องใหม่อีก แต่ไม่ได้ห้ามโจทก์นำคดีเรื่องอื่นมาฟ้องต่อศาลอีก จึงทำให้จำเลยได้รับความเดือดร้อนทั้งในด้านการดำเนินชีวิตและด้านการเงิน ซึ่งมีแต่เสียผลประโยชน์ เพราะการที่กฎหมายให้สิทธิกับผู้เสียหายหรือโจทก์อย่างเต็มที่ในการดำเนินคดี แต่ในทางตรงกันข้ามกฎหมายให้สิทธิและให้ความคุ้มครองกับบุคคลที่ต้องตกเป็นจำเลยในคดีไม่มากเท่ากับผู้เสียหายหรือโจทก์ ดังนี้ ในคดีที่จำเลยถูกกลั่นแกล้งฟ้อง ควรมีการชดเชยเยียวยาให้กับผู้ถูกฟ้องหรือจำเลยเนื่องจากการฟ้องกลั่นแกล้งมีค่าใช้จ่ายในการสู้คดี หากยกฟ้องก็มักต้องฟ้องคดีกลับ และเสียค่าใช้จ่ายอีกทั้งหมดนี้ย่อมส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตอย่างปกติสุขของผู้ถูกฟ้องกลั่นแกล้ง จึงเห็นควรให้ศาลมีอำนาจกำหนดให้ผู้ฟ้องคดีชดเชยค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีทั้งหมด และค่าเสียหายเชิงลงโทษได้ ในกรณีที่ศาลยกฟ้องเพราะโจทก์กลั่นแกล้งฟ้อง เหมือนกับประเทศสหรัฐอเมริกา เพราะเป็นสิ่งที่จะช่วยทำให้มั่นใจได้ว่าเมื่อสิทธิของเราที่ถูกละเมิดหรือถูกคุกคามแล้วจะมีกระบวนการที่ช่วยแก้ไขเยียวยาเหตุดังกล่าวได้อย่างยุติธรรม

3. ปัญหาการให้สิทธิทางเลือกกับผู้เสียหายในการดำเนินคดีและถอนฟ้องคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัว มีผลกระทบต่อการยุติธรรมทางอาญา ประเทศไทยเปิดโอกาสให้สิทธิกับผู้เสียหายที่จะเลือกดำเนินคดีเองหรือให้รัฐดำเนินคดีกับจำเลย ซึ่งหากผู้เสียหายเลือกดำเนินคดีเองจะมีค่าใช้จ่ายและเสียเวลาในการดำเนินคดีเอง จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้เสียหายไม่นิยมฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง แต่มาใช้สิทธิของตนเองที่กฎหมายให้อำนาจไว้โดยการไปร้องทุกข์เพื่อให้รัฐเป็นผู้ดำเนินคดีแทน เพราะผู้เสียหายไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายและกฎหมายยังให้สิทธิกับผู้เสียหายอย่างอิสระในการตัดสินใจยุติคดีได้เองในคดีความผิดต่อส่วนตัวโดยที่ไม่ต้องคำนึงว่าคดีนั้นพนักงานอัยการจะเป็นโจทก์ฟ้องอยู่ก็ตาม และไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบที่รัฐต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแต่ละครั้ง ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ผู้เสียหายใช้รัฐเป็น

เครื่องมือในการดำเนินคดีอาญาแทนตนเองเพื่อให้ตนเองมีอำนาจต่อรองทางแพ่งและทำให้อีกฝ่ายเกิดความเกรงกลัวจึงต้องจำยอมทำตามความต้องการของผู้เสียหาย ดังนี้ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายและลดภาระค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ของรัฐ จึงเห็นควรให้นำขั้นตอนและวิธีการดำเนินคดีและยุติคดีของประเทศเยอรมนี และประเทศอังกฤษ ที่จัดให้มีตัวแทนรัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมและระงับคดีก่อนฟ้อง และมอบอำนาจในการถอนฟ้องให้พนักงานอัยการ โดยอาจให้อำนาจกับพนักงานอัยการในการถอนฟ้องคดีอาญาเท่านั้น เพื่อจำกัดอำนาจของผู้เสียหายในการถอนฟ้องและถอนคำร้องทุกข์ในกรณีคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องอย่างอิสระ หรือจัดให้มีหน่วยงานของรัฐเข้ามาเป็นคนกลางในการตกลงประนีประนอมยอมความกันตั้งแต่ชั้นสอบสวนตลอดจนถึงชั้นพนักงานอัยการ เพื่อความสะดวก รวดเร็ว และเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

จากการศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ปัญหาข้อบกพร่องบางประการของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย กรณีการดำเนินคดีโดยผู้เสียหาย ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาคือว่า มา ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายในคดีความผิดอาญาแผ่นดิน โดยไม่มีผู้มีอำนาจจัดการแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5 (2) และพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะคือ

ควรแก้ไขบทบัญญัติกฎหมายในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5 (2)

เดิม มาตรา 5 (2) บัญญัติว่า “บุคคลเหล่านี้จัดการแทนผู้เสียหายได้ ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามิหรือภริยาเฉพาะแต่ในความผิดอาญา ซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการเองได้”

ควรแก้ไขเป็นว่า มาตรา 5 (2) บัญญัติว่า “บุคคลเหล่านี้จัดการแทนผู้เสียหายได้ ทายาทโดยธรรม สามิหรือภริยาเฉพาะแต่ในความผิดอาญา ซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการเองได้”

2. ปัญหาการดำเนินคดีของผู้เสียหายที่ช้าช้อนเพื่อกลั่นแกล้งจำเลยโดยไม่สุจริต ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะคือ

ควรแก้ไขบทบัญญัติกฎหมายในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1

เดิม มาตรา 161/1 บัญญัติว่า “ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ หากความปรากฏต่อศาลเองหรือมีพยานหลักฐานที่ศาลเรียกว่าโจทก์ฟ้องคดีโดยไม่สุจริตหรือโดยบิดเบือนข้อเท็จจริง เพื่อกลั่นแกล้งหรือเอาเปรียบจำเลย หรือโดยมุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าประโยชน์ที่พึงได้โดยชอบ ให้ศาลยกฟ้อง และห้ามมิให้โจทก์ยื่นฟ้องในเรื่องเดียวกันนี้อีก”

ควรแก้ไขและเพิ่มเติมเป็นว่า มาตรา 161/1 บัญญัติว่า “ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ ให้ผู้ถูกฟ้องคดีสามารถยื่นคำร้องเพื่อขอให้ยกฟ้องคดีได้ตั้งแต่เริ่มต้น และศาลต้องทำการไต่สวนคำร้องอย่างเร่งด่วน หรือหากความปรากฏต่อศาลเองหรือมีพยานหลักฐานที่ศาลเรียกว่า โจทก์ฟ้องคดีโดยไม่สุจริตหรือโดยบิดเบือนข้อเท็จจริง เพื่อกลั่นแกล้งหรือเอาเปรียบจำเลย หรือโดยมุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าประโยชน์ที่พึงได้โดยชอบ ให้ศาลยกฟ้องและมี

อำนาจกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษได้ และมีคำสั่งให้โจทก์ชดใช้ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีทั้งหมดให้แก่จำเลย และห้ามมิให้โจทก์ยื่นฟ้องในเรื่องเดียวกันนี้อีก”

3. ปัญหาการให้สิทธิทางเลือกกับผู้เสียหายในการดำเนินคดีและถอนฟ้องคดีอาญาในความผิดต่อ ส่วนตัวมีผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะคือ

ควรแก้ไขและเพิ่มเติมบทบัญญัติกฎหมายในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 35

เดิม มาตรา 35 บัญญัติว่า “คำร้องขอถอนฟ้องคดีอาญาจะยื่นเวลาใดก่อนมีคำพิพากษาของศาลชั้นต้นก็ได้ ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตหรือมิอนุญาตให้ถอนก็ได้ แล้วแต่ศาลจะเห็นสมควรประการใดถ้าคำร้องนั้นได้ยื่นใน ภายหลังเมื่อจำเลยให้การแก้คดีแล้ว ให้ถามจำเลยว่าจะคัดค้านหรือไม่ แล้วให้ศาลจดคำแถลงของจำเลยไว้ในกรณีที่ จำเลยคัดค้านการถอนฟ้อง ให้ศาลยกคำร้องขอถอนฟ้องนั้นเสีย

คดีความผิดต่อส่วนตัวนั้น จะถอนฟ้องหรือยอมความในเวลาใดก่อนคดีถึงที่สุดก็ได้ แต่ถ้าจำเลย คัดค้าน ให้ศาลยกคำร้องขอถอนฟ้องนั้นเสีย”

แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 35 วรรคสาม เป็นว่า “ความตามวรรคสอง ในคดีที่พนักงานอัยการเป็น โจทก์ฟ้อง ห้ามมิให้ผู้เสียหายถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้องหรือยอมความในคดีนั้น เว้นแต่พนักงานอัยการจะ เห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ให้พนักงานอัยการเท่านั้นถอนฟ้องหรือยอมความได้ในเวลาใด ก่อนคดีถึงที่สุดก็ได้ แต่ถ้าจำเลยคัดค้าน ให้ศาลยกคำร้องขอถอนฟ้องนั้นเสีย

เอกสารอ้างอิง

คณิต ณ นคร. ปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญา: สะท้อนทิศทางการพัฒนาระบบการยุติธรรมไทย. พิมพ์ ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2552.

อุทัย อาทิวา. คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ.พรินต์, 2555.

คณิต ณ นคร. “วิธีพิจารณาความอาญาไทย : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน.” วารสารอัยการ 19, 215 (มกราคม 2539): 11.

คณิต ณ นคร. “อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง.” รวมบทความด้าน วิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร อัยการสูงสุด, สถาบันกฎหมายอาญา นักงานอัยการ สูงสุด.(กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์พิมพ์อักษร, ม.ป.ป.): 154-158.

เฉลิมวุฒิ บัวบาน. “บทบาทของพนักงานอัยการ ศึกษากรณีผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาก่อนฝ่ายเดียว.” วารสาร นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2561).

ชัยสิทธิ์ ทรายธรรม. “การยอมความในคดีอาญา,” วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์ 5,2(2523): 102.

นัทธี จิตสว่าง. “วัตถุประสงค์และรูปแบบในการลงโทษ หลักทฤษฎีอาญา.” (กรุงเทพมหานคร: บพิธการ พิมพ์, 2541).

ณัฐ จินตพิทักษ์กุล. “มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเด็น
 สาธารณะที่เกี่ยวข้องกับคดีสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีการแก่งฟอง.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์
 มหบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2560.

สิริพัฒน์ เจริญศิริ. “ผู้เสียหายกับคดีอาญา : ศึกษากรณีผู้เสียหายใช้สิทธิโดยมิชอบ.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์
 มหบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2551.

อลงกรณ์ กลิ่นหอม. “สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหบัณฑิต,
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.